

Tussenrapportage Inhoudelijk

Für Projekte im Programm INTERREG IV A
Deutschland-Niederland
Voor projecten in het INTERREG IV A Deutschland-
Nederland programma

I. Projektdaten / Projectgegevens

I.1. Projektname / *Projectnaam*

Biogasverzamelleiding als verbinding tussen producenten van groen gas en het betrekken van innovatieve transformatie technologieën om te komen tot vestiging van duurzame energiecentrales

I.2. Projektbezeichnung / *Projectaanduiding*

Biogasverzamelleiding Project

I.3. Projektnummer / *Projectnummer*

Nummer 7

I.4. Lead Partner / *Lead Partner*

Ekwadraat

I.5. Name des Ansprechpartners (inhaltlich) / *Naam contactpersoon (inhoudelijk)*

Jan Klein Hesselink

I.6. Datum der Bewilligung (tt.mm.jjjj) / *Datum van de beschikking (dd-mm-jjjj)*

12-04-2012

I.7. Laufzeit des Projektes (tt.mm.jjjj – tt.mm.jjjj) / *Looptijd van het project (dd-mm-jjjj – dd-mm-jjjj)*

12-4-2012 tot 1-4-2014

I.8. Begleitet durch / *Begeleid door*

X Ems Dollart Region / *Eems Dollard Regio*

EUREGIO / *EUREGIO*

Euregio Rhein-Waal / *Euregio Rijn-Waal*

euregio rhein-maas-nord / *euregio-rijn-maas-noord*

II. Projektumsetzung (inhaltlich) / Implementatie van het project (inhoudelijk)

- II.1. Mit Blick auf die im Antrag gemachten Angaben verlief das oben genannte Projekt im Bezug auf die *inhaltliche* Abwicklung...

Met het oog op de in de aanvraag opgegeven doelstellingen, verloopt het project met betrekking tot de inhoudelijke afwikkeling ...

gemäß den Planungen / *volgens planning*

schneller als geplant / *sneller dan gepland*

langsamer als geplant (Begründung unter II.4 angeben.) / *langzamer dan gepland*

(Toelichting onder II.4 aangeven)

- II.2. Beschreiben Sie hier bitte die Umsetzung Ihres Projektes. Ein ausführlicher Bericht kann als Anlage angefügt werden.

Beschrijft u hier s.v.p. de implementatie van uw project. Een uitvoeriger beschrijving kan als bijlage toegevoegd worden.

De werkzaamheden zijn bij de aanvraag om doelmatigheidsredenen onderverdeeld in zgn. werkpakketten. In deze tussenrapportage zullen de verrichte werkzaamheden volgens deze indeling worden besproken.

Er wordt een inhoudelijke wijziging aangevraagd op basis van de ervaringen van het afgelopen half jaar.

Hoofddoel van onze project is daadwerkelijk en efficiënt biogas te produceren en wel volgens het concept van schaalvergroting via een biogasverzamelleiding of een HUB. Het biogas wordt opgewaardeerd tot groen gas.

1. Kennistransfer internationaal naar van en naar het Interreg gebied:

Aan beide zijden van de grens is de aangekondigde kennistransferdag voor de partners voorbereid. Deze studiedagen/seminars zijn zowel in Wertle (20 nov.) als in Ommen (27 nov) georganiseerd en hebben plaatsgevonden. Er is een uitnodigingenlijst, namenlijst, de uitnodiging zelf en foto's beschikbaar.

Vooraf in Nederland waren vanuit boerenzijde kritische vragen over de slechte financiële positie als gevolg van hun biogasactiviteiten. De reden ligt voornamelijk in de hoogte van de MEP subsidie voor stroom en de veel hogere kosten voor input dan verwacht. Binnen het project zullen we een business case voor een MEP ondernemer opstellen om na te gaan of er perspectief voor deze ondernemers is als ze overgaan op groen gas. Samenwerking via de hub gedachte is daarbij een belangrijk aspect. Is het produceren van groen gas ingeleid in het netwerk geen alternatief voor deze ondernemers? Het bedrijf Orange gas maakte melding dat zij zonder subsidie zaken willen doen met afnemers. Dit wordt nagegaan middels een nog te plannen gesprek. Het mogelijk maken van groen gas productie zonder SDE werd door meer sprekers benadrukt. De SDE aan NL zijde werkt sinds 2 jaren niet goed genoeg voor groen gas productie. Wat wel gebeurt is dat een aantal grote partijen die of zelf producten uit eigen fabricage over hebben of afvalverwerker zijn wel gebruik maken van SDE en ook investeren.. Eigenstandig kan een ondernemer met de huidige techniek geen biogas installatie met opwaardering bouwen. Dit is wel een belangrijk aandachtspunt dat naar voren komt gezien r

aangekondigd positief beleid m.b.t groen gas. Overigens komen er andere afzetgebieden in beeld die mogelijk wel uitkomst bieden voor de gerezen problematiek.

Wat nu naar voren komt uit contacten middels dit project: Belangrijke nieuwe kans voor groen gas is deze te vervloeien naar bio LNG. Dit kan alleen voor grote biogasproducenten of door deze bedrijven met elkaar te verbinden. De prijsvorming loopt volgens een zakelijk scenario waarbij naast een prijs voor biogas ook een prijs voor de CO₂ wordt geboden. Daarnaast komt er een extra prijs in beeld die ontstaat door de bijmengplicht van biobrandstoffen. De mobiliteit is dan de afzetmarkt. Dit hoeft trouwens niet. Het is mogelijk een prijs te krijgen bij injectie van groen gas in het net, aangevuld met een prijs vanuit de bijmengplicht. De bijmengplicht is onderdeel van het EU beleid en leidt tot de zgn bioticket. De overheid stelt potentiële ondernemers de keuze of de SDE route of de bioticket route opgaan.

Er is een verslag van de studiedag in Ommen en Wertle beschikbaar.

De seminar in Wertle is vooral vakinhoudelijk en ook beleidsmatig van belang. Aardig is om te zien dat Niedersachsen toch een voorbeeld is voor alle andere landen/regio's. Er is een groot aantal installaties en een beleid dat langzamerhand veel geld gaat kosten in de vorm van opslag op de kWh prijs. Steeds meer bedrijven weten zich aan de opslag te onttrekken, zodat draagvlak geringer wordt. Wordt daarmee nog spannend terwijl Duitsland al zo fraai op weg is voor de 2020 norm.

2. Nieuwe en bestaande initiatieven op groen gas gebied binnen de aangewezen gebieden ondersteunen:

Doel is het ondersteunen van 6 nieuwe en bestaande initiatieven tot het moment dat initiatieven zelfstandig verder kunnen. Concreet betekent dat de initiatieven in grote lijnen de technische en economische gevolgen krijgen gepresenteerd.

In de vorige tussenrapportage melden we dat we al aardig op weg waren aan NL zijde om in te vullen welke groepen mee gaan doen. Dit is geen eenvoudig onderdeel wat nog al wat tijd kost om die groepen te identificeren. Het blijkt dat NL ondernemers (agrariërs) door de perikelen met de MEP biogas in de wacht zetten. Over de MEP komen persberichten die ertoe leiden dat biogas productie niet als serieuze optie wordt gezien. De Rabobank meldt dat er een behoorlijk deel van de boerenvergisters in de problemen zit. Boeren hebben nu het beeld dat alles wat met biogas van doen heeft geen perspectief heeft.

Het project biogasverzamelleiding biedt o.i. een kans. Projecten kunnen namelijk via deze route een veel grotere hoeveelheid biogas produceren. Anderzijds is er een recent een ontwikkeling gaande dat projecten heel groot worden, m.a.w. de samenwerking zit in een project. Schaalgrootte heeft blijkbaar voordelen.

In overleg met de projectleiding van Interreg op het provinciehuis in Assen is vastgesteld dat een projectwijziging zou moeten komen waarin wordt gemeld dat naast een biogasverzamelleiding ook een groot project mogelijkheden bied om aan de doelstelling van veel groen gas productie te voldoen. Daarnaast is niet alleen de optie injecteren zinvol, maar zeker ook de optie vervloeien tot bio LNG en transport per as. Dit is wel een aanpassing van de aanvraag.

We zullen nu opnieuw aantal projecten noemen waarmee we bezig zijn, in principe zijn een aantal die we vorige keer noemden afgevallen vanwege genoemde problematiek.

Het project BioNOF wat helemaal gereed was, blijkt uiteindelijk geen SDE te krijgen. Er is ook geen perspectief op SDE te zijn althans met een acceptabele business case. Het project wat veel steun in de provincie Fryslân heeft en landelijk zelfs aandacht krijgt, zal zonder alternatief inslapen. Vanuit Interreg hebben we aangeboden een case te berekenen voor bio LNG. We betrekken hierbij afzetpartijen en partijen die hebben aangegeven in dit project te willen investeren.

Project Achterhoek Groenlo- Borculo: dit project is al opgenomen in de planning en beschreven in de aanvraag.

In Niedersachsen zijn 6 maanden geleden 4 plaatsen geïdentificeerd Aurich, Osnabrück, Diepholz en Rothenburg. Op dit moment is er activiteit rondom Aurich/Witmund en in Borken. Vanuit de provincie Gelderland is aangegeven dat ze een biogasleiding mogelijk willen maken met aansluiting op Duitsland. Dus mogelijk komt Vreden (zoals in de aanvraag stond beschreven alsnog in beeld).

Het zeer grote project in Coevorden Dit project wil in NL biogas produceren opwaarderen en in D. op het net zetten. Zeer interessante case, vanwege de veel gunstigere subsidie in Duitsland. De projecteigenaren willen graag de route naar bio LNG verkennen samen met Linde Gas een bedrijf dat afzet bio LNG kan verzorgen en ook aan heeft gegeven interesse te hebben bij zo'n groot project. De lijn is dat we aanvullend een bus case gaan opstellen. Er is nu overleg tussengenoemde partijen. Meer kans dat het daadwerkelijk van de grond komt.

Project Green Energy Twenthe: overleg geweest met Gemeente Almelo en initiatiefnemer om een project te begeleiden vanuit het perspectief bio LNG Hier is contact geweest met Green Energy Twente, een groot innovatief project, waarbij we nagaan of er werkelijk groen gas in de vorm van bio LNG kan worden geproduceerd.

Zoals onder 1 aangegeven gaan we voor de MEP boeren een alternatief doorrekenen om over te schakelen op groen gas productie. We kunnen voor 1 boer de situatie voor groen gas productie doorrekenen. Nu doet zich een nieuwe kans voor namelijk een veel efficiëntere productie mogelijkheid (biogasproductie op basis van ligno cellulose). Op beperkte schaal loopt dit al, opschalingsvoorstel loopt. Dit zou een oplossing kunnen bieden voor groen gas productie. Tijdens de bijeenkomsten van Interreg is al eens aangegeven dat er potenties zijn op dit gebied.

3. Voorbeeld project Achterhoek - Vreden

Tracé studie van Groenlo - Borculo project richting Vreden met aansluiting op de verzamelleiding. Er is door netwerkbedrijf Liander en overheden een business case opgesteld. Half januari komt er een besluit of dat tot een vervolg leidt. Zoals het nu lijkt zal Vreden afvallen, omdat studie van partner PlanET heeft uitgewezen dat de vergisters in Vreden te weinig ruimte over hebben om tot extra biogas productie te komen. Aansluiting via NL biedt mogelijk nog een kans.

4. Opzet van netwerk van actoren die projecten ondersteunen op hun weg naar realisatie;

Netwerk opzetten en netwerk bijeenkomsten organiseren. Dit wordt gepland in Q1 en Q2 van 2013.

Verbinding leggen met nieuwe initiatieven bijvoorbeeld het syngasproject van EWE/Audi. Dit is een bijzonder innovatief project. Van CO₂ methaan maken m.b.v. overschot elektra uit wind en centrales die continu draaien is een forse efficiency verbetering en erg innovatief. In mei 2013 wordt het opgeleverd. 3N doet vooral kennisdeling/P&R. Het is geen onderdeel van de opdracht maar het zou mooi zijn dat we een dergelijk initiatief ook in Nederland krijgen en dat we daar vanuit Interreg een rol in kunnen spelen. Dit is een hoopgevende ontwikkeling!

5. Het vaststellen van knelpunten bij de opzet van groen gas projecten met een geplande biogasleiding;

Analyse bij de initiatieven en bij actoren in het netwerk van knelpunten bij de opzet van projecten. Deze knelpunten beschrijven. Daar zijn we al meer bezig. Er zijn naast HUB's, ook zeer grote biogasprojecten in planning (Coevorden, Twente, Krefeld). Wij zien dit als mogelijk knelpunt omdat de voeding toch uit mais zou gaan bestaan. Dit vormt een risico. Er kan wat dat betreft worden geleerd van Emsland. Er zijn in principe andere concepten. Projecten, vooral zeer grote, werken vaak niet samen, maar zien elkaar op de markt van aankoop mais. Dat product wordt dan te duur en teveel maislandschap leidt tot aanpassing wetgeving, zie Duitsland waar in de regelgeving een maximum voor maisvoeding in de vergister is opgenomen.

Knelpunt is biomassa, dit vormt een beperking. Maar er is ook meer te winnen. Denk aan inzet suikerbieten (veel hogere opbrengst dan mais) en tussenvrucht winterrogge. Dit wordt in D concreet als deeloplossing aangedragen.

Bij BioNOF is het probleem geen SDE toekenning terwijl er een grote Waddenfonds investeringssubsidie is verleend. Dit project had anders al gelopen en kan nu mede in het kader van Interreg alsnog een nieuwe start krijgen met bio LNG (daarbij is geen SDE nodig)

6. Dit onderdeel is vervallen als gevolg van een discussie over een op te nemen besparing tijdens het besluitvormingstraject.

7. Kennisdeling: communiceren via een op te richten website;

Opzetten van een nieuwe website in Duits/Nederlands of de kennis onder de Interreg website zetten. Minimaal eens per 2 maanden de content van de website updaten;

Dit wordt in oktober 2012 centraal door Interreg projectleiding opgepakt. Wij volgen dat initiatief en vinden dat correct om dat centraal te regelen Wij leveren dan uiteraard input aan.

We merken op dat dit een aandachtspunt is.

8. Organiseren bijeenkomsten o.a. met provinciale overheden en "Kreisen" en/of gemeentes;

Vier bijeenkomsten organiseren over voortgang gezamenlijk als in Nederland en Duitsland. Dit onderdeel is vervallen als gevolg van een discussie over een op te nemen besparing tijdens het besluitvormingstraject.

9. Organiseren bijeenkomsten in gebieden met o.a. potentiële initiatiefnemers;

Organiseren bijeenkomsten voor groepen van initiatiefnemers;

Dit is nu gepland vanaf 2012 Q4 en in 2013. We gaan samen met PlaNET dit oppakken. PlanET heeft zgn. Winterakademie waarbij biogasproducenten komen. Wij haken daar aan met ons project en krijgen de ruimte om daar ons project verhaal te doen bij ondernemers gepland in Q1 2013.

Ekwadraat heeft al en zal nog enkele keren biogasproducenten bij elkaar brengen. In nov.2012 is al een bijeenkomst georganiseerd n.a.v. gezamenlijk activiteit op biogasbeurs in Hannover. Gezamenlijk bezoek aan beurs Hannover.

10. Afstemming internationale regelgeving t.b.v. het verkrijgen van vergunningen;

Vergelijken van regelgeving van de twee landen en trekken van conclusies uit de vergelijking om de groen gas productie te stimuleren.

Dit loopt nu, uitvoering vindt plaats in 2012 en vervolg in 2013.

11. Afstemming internationale interpretatie van investering - en exploitatiesubsidies;

Vergelijken van investering - en exploitatiesubsidies in de twee landen om conclusies te trekken om groen gas productie kosteneffectief te stimuleren.

Dit loopt nu, uitvoering vindt plaats in 2012/2013.

.

12. Projectleiding en projectmanagement Nederlandse en Duitse deel van het project

Het uitvoeren van deze activiteit tussen 3N en Ekwadraat projectleiding druk bezig met uitvoering.

Bijwonen van vijf bijeenkomsten vanuit het Programma Interreg: dit heeft al 2 keer plaatsgevonden zowel bij 3N in Wertle (inhoudelijke presentatie over alle projecten heen) als in Papenburg (projectmatig).

Projectleiding zowel 3N als Ekwadraat zoekt en bezoekt projecten, en regelt interne zaken om het doel te halen. Overigens komen nieuw zaken naar voren vooral de optie om zonder subsidie bio LNG te produceren. Bio LNG is een optie ter vervanging van diesel vooral lange afstanden vrachtwagen en boten. Bio LNG is uiteraard duurder dan fossiel LNG maar krijgt kansen vanwege de bijmengverplichting biobrandstoffen die voor alle landen van de EU geldt. Hiervoor is groen gas nodig m.a.w. in de biogasketen is dit een erg belangrijke zaak. In eerste instantie was ons project SDE c.q. EEG gericht wordt hopelijk minder door nieuwe ontwikkelingen. Overigens blijven we met SDE doorgaan als dit kansen biedt.

- II.3. In den Abschnitten II.4 des Antragsformulars haben Sie die Zielsetzungen und die grenzüberschreitende Bedeutung Ihres Projektes formuliert. Bitte beschreiben Sie im nachstehenden Textfeld mit eigenen Worten, welche Ziele tatsächlich erreicht und welche grenzüberschreitenden Effekte im Rahmen Ihres Projektes erzielt wurden.

In paragraaf II.4 van het aanvraagformulier heeft u de doelstellingen en het grensoverschrijdende karakter van uw project geformuleerd. Beschrijf u in het onderstaande veld s.v.p. kort welke doelstellingen daadwerkelijk bereikt zijn en welke grensoverschrijdende effecten in het kader van uw project behaald zijn.

- II.4. Nennen Sie hier bitte Ereignisse und Probleme, die eine signifikante Abweichung vom ursprünglichen Projektplan zur Folge hatten. (Welche Änderungen sind hinsichtlich des Projektplans durchgeführt worden? Warum sind diese Änderungen durchgeführt worden? Welche Folgen hatten diese Änderungen für den Verlauf des Projektes?)

Benoemt u hier s.v.p. de gebeurtenissen en problemen die een significante afwijking van het oorspronkelijke projectplan tot gevolg hebben. (Welke wijzigingen zijn ten opzichte van het projectplan doorgevoerd? Waarom zijn deze wijzigingen doorgevoerd? Welke gevolgen hebben deze wijzigingen voor het verloop van het project?)

Er zijn geen significante afwijkingen doorgevoerd.

We ontdekken voor de NL situatie dat de formele SDE subsidie voor groen gas niet meer werkt vanwege verlagingen op het SDE tarief (keuze regering). De cases kunnen niet meer rond gezet worden of de bank wil niet meer financieren. Ook bij de EEG zien we dat biogasinstallaties veel minder worden gebouwd in 2012. In 2011 was er nog sprake van forse groei.

Er is een kans via de route zonder SDE zgn bio LNG route. Dit is een nieuwe route die bij de aanvraag niet bekend was.

- II.5. In Abschnitt II.6 des Antragsformulars haben Sie eine Einschätzung zur Nachhaltigkeit des Projektes nach Ablauf der Förderperiode gemacht. Geben Sie hier bitte an, wie die Ergebnisse des Projektes tatsächlich genutzt bzw. weitergeführt werden.

In paragraaf II.6 van het aanvraagformulier heeft u een inschatting van het duurzame karakter van uw project gemaakt. Geef u hier s.v.p. aan hoe de resultaten van het project daadwerkelijk gebruikt c.q. zich na afloop kunnen voortzetten.

Wij kunnen nu al zeggen dat ons doel is de projecten die onder Interreg worden opgestart na de Interreg periode worden vervolgd. Ons doel is dat het na de Interreg periode tot investeringen leidt, liefst nog eerder. We conformeren ons aan het hoofdpunt van het Interreg majeure programma namelijk vergroting van de groen gas productie. De landelijke en federale overheid heeft een ambitieus doel gesteld met de groen gas productie.

- II.6. In Abschnitt II.9 und II.10 des Antragsformulars haben Sie die Auswirkungen Ihres Projektes auf die Chancengleichheit und auf die Belange der Umwelt skizziert. Haben sich im Laufe der Projektdurchführung Änderungen in diesen Punkten ergeben?

In paragraaf II.9 en II.10 van het aanvraagformulier heeft u de effecten van uw project op de gelijkheid van kansen en op het milieubelang geschetst. Zijn er in de loop van de projectuitvoering veranderingen met betrekking tot deze punten opgetreden?

Nein / Nee

Ja. Es haben sich folgende Änderungen ergeben: / Ja. De volgende wijzigingen hebben zich voorgedaan:

- II.7. Fassen Sie die oben benannten Ergebnisse und Auswirkungen Ihres Projektes hier bitte kurz und **anschaulich** zusammen. [max. 1500 Zeichen]

*Vat u de hierboven genoemde resultaten en effecten van uw project s.v.p. hier kort en **duidelijk** samen. [max. 1500 tekens]*

Gestart zijn we in okt 2011, maar pas echt gestart qua urenproductie na de mededeling dat de beschikking definitief zou komen.

We hebben projecten gevonden, maar we moeten anders met deze projecten omgaan dan in eerste instantie voorzien in de aanvraag. Begin 2011 leek de SDE nog te werken zoals in 2010, maar in 2011 en 2012 zijn geen/nauwelijks SDE aanvragen door agrarische ondernemers gehonoreerd behalve enkele grote bedrijven die zelf biomassa hebben. Verder hebben we namen van aantal projecten die met groen gas in welke vorm dan ook willen werken. De vorm hoe we in haalbaarheidsonderzoeken willen uitvoeren is gereed. In 2013 gaan we die uitvoeren. De kennistransferdagen zijn georganiseerd in de maand november 2012.

Het accent heeft vooral gelegen op zoeken naar projecten die groen gas willen produceren. In eerste instantie wilden boeren niet vanwege gebrek aan perspectief die de nieuwe SDE regeling bood. Verder is de kennis van bio LNG productie eigen gemaakt nodig om het haalbaarheidsonderzoek te kunnen uitvoeren. De kennis om het duurzaamheidsonderzoek te kunnen doen is aanwezig.

Bijeenkomst met ondernemers is georganiseerd door bezoek aan beurs Hannover aangevuld met bedrijfsbezoeken. In Jan. 2013. volgt nog een bijeenkomst in Münster met ondernemers.

We hebben nagegaan waar verschillen in EEG en SDE zitten en zij bezig met verschil in regelgeving en vergunning te onderzoeken.

- II.8 In Abschnitt III.1 haben Sie Angaben zu den Zielsetzungen der Kommunikationsaktivitäten im Rahmen des Projektes gemacht. Schildern Sie hier bitte kurz, ob und wie sie die anvisierten Kommunikationsziele erreicht haben.
In paragraaf III.1 heeft u de doelstellingen van de PR-activiteiten in het kader van het project aangegeven. Beschrijf u s.v.p. hier kort of en hoe de nagestreefde communicatiedoelstellingen bereikt zijn.

We willen alles via de gezamenlijke website laten verlopen. Er zijn anders te veel verschillende projecten. Onder 1 paraplu is beter. Dit is ook het voorstel van projectleiding Interreg.

III. Grenzüberschreitende Zusammenarbeit / Grensoverschrijdende samenwerking

- III.1. Bitte beschreiben Sie, welche positiven und/oder negativen Erfahrungen Sie in der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit und in der Zusammenarbeit mit Partnern jenseits der Grenze gemacht haben. Es kann sich dabei sowohl im interne als auch externe Faktoren handeln.
Beschrijf u hier s.v.p. welke positieve en/of negatieve ervaringen u in de grensoverschrijdende samenwerking of in de samenwerking met partners aan de andere kant van de grens heeft opgedaan. Het kan hierbij om zowel interne als externe factoren gaan.

In D. is veel meer praktijk ervaring aangaande vergisting met WKK. T.a.v. groen gas productie is dat verschil minder. Ook in NL zijn uitstekende gasopwerkingsbedrijven. In D. loopt qua reguleringen alles anders dan in NL en andersom. Opvallend is dat elk land voor zich werkt qua regelgeving en het lijkt erop dat er niet of niet veel is overlegd tussen beleidsmakers als men reguleringen ontwerpt. Dit geeft vreemde effecten zoals transport van grondstoffen van het ene land naar het andere en zelfs het groen gas kan in een ander land worden afgezet vanwege prijsverschillen. Technisch gezien is samenwerking tussen bedrijven geen probleem, maar regelgeving zou beter op elkaar moeten worden afgestemd. Zoiets als harmoniseren van reguleringen. Zo kan er in het ene land biomassa worden gebruikt voor groen gas en dat het in het andere land meetelt voor nationale doelstelling.
Aardig is ook te vermelden dat er belangstelling is van NL bedrijven om in D. groen gas te leveren.

Dit project zal een overzicht maken voor Interreg projectleiding, vraag (Frans Feil) om aan te geven waar alle aandachtspunten-kansen zitten. Doel is dat dit een rol speelt bij gezamenlijke programma gezamenlijke kennisdagen Duitsland – Nederland.

- III.2. Welche Schritte wurden bereits für eine dauerhafte Zusammenarbeit nach der Projektlaufzeit unternommen? Werden die Aktivitäten und/oder die Zusammenarbeit durch die Partner ohne weitere öffentliche Förderung fortgesetzt?
Welke stappen zijn reeds voor een duurzame samenwerking na de projectlooptijd ondernomen? Worden de activiteiten en/of samenwerking door de partners zonder verdere publieke subsidiëring voortgezet?

Biogasprojecten worden altijd opgezet met het doel een project te realiseren. Anders doen ondernemers ook niet mee. Dat zicht moet er altijd zijn. Opzet is te starten onder Interreg en het dan later voort te zetten.

Ondertussen ontstaat een netwerk van contacten en dat netwerk.

IV. Anlagen und Unterschrift / *Bijlagen en ondertekening*

Sie können die Angaben in diesem Bericht zusätzlich durch weitere Anlagen verdeutlichen (z.B. Belege zur Einhaltung von Auflagen, die sich aus der Bewilligung ergeben haben). Sollten Sie von dieser Möglichkeit Gebrauch machen, listen Sie die Anlagen in der unten stehenden Tabelle auf.
U kunt de ingevulde gegevens in dit bericht aanvullend verduidelijken door bijlagen toe te voegen (bijv. Bewijzen ter inachtneming van voorwaarden uit de beschikking). Indien u van deze mogelijkheid gebruikt wenst te maken, kunt u de bijlagen in de onderstaande tabel opsommen.

Nummer	Erläuterung / <i>Toelichting</i>
Anlage 1 / <i>Bijlage 1</i>	Verslag seminar Ommen
Anlage 2 / <i>Bijlage 2</i>	
Anlage 3 / <i>Bijlage 3</i>	
Anlage 4 / <i>Bijlage 4</i>	
Anlage 5 / <i>Bijlage 5</i>	
Anlage 6 / <i>Bijlage 6</i>	
Anlage 7 / <i>Bijlage 7</i>	
Anlage 8 / <i>Bijlage 8</i>	
...	

Hiermit erkläre ich, dass dieser Bericht vollständig und wahrheitsgemäß ausgefüllt worden ist.
Hierbij verklaar ik dat dit bericht volledig en naar waarheid is ingevuld.

Ort, Datum / *Plaats, datum*

Leeuwarden, 5 Januar 2013

Unterschrift

(unterschriftsberechtigter Vertreter
des Lead Partners)

Handtekening

(*tekenbevoegde vertegenwoordiger
van de lead partner*)

Jan Klein Hesselink

INTERREG - Grenzregionen gestalten Europa
Europäischer Fonds für Regionale Entwicklung der Europäischen Union

INTERREG - Grensregio's bouwen aan Europa
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling van de Europese Unie